

УГОЛОВНОЕ ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЯ

УДК 343.27

ДО ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ ЯК ВИДУ ПОКАРАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Григор'єв О. М.; Соловійов Н. В.

¹ *Кримський юридичний інститут Одеського державного університету
внутрішніх справ, Сімферополь, Україна, Сімферополь, Україна;*
² *Апеляційний суд Автономної Республіки Крим, Сімферополь, Україна*

У статті автори аналізують проблеми недостатнього застосування судами покарання у вигляді громадських робіт, наводяться статистичні дані по Автономній Республіці Крим.

Ключові слова: громадські роботи, покарання, засуджені, суди, кримінально-виконавчі інспекції, кримінальний кодекс України

Внаслідок гуманізації законодавства у судовій практиці щорічно збільшується чисельність осіб, стосовно яких суди вирішують питання про призначення покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Серед них певну частину займають громадські роботи. Так 15.04.2008 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до Кримінального і Кримінально-процесуального Кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» [1], який розширив можливість застосування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, зокрема громадських робіт. За таких умов звернення в цій статті до дослідження проблематики призначення такого виду покарань, що є метою даної статті, є актуальним завданням юридичної науки.

Громадські роботи є відносно новим видом покарання у кримінальному законодавстві України. В попередньому Кримінальному Кодексу України 1960 р. він не передбачався. До набрання чинності Кримінальний Кодексом (1.09.2004 р.) за кордоном був накопичений достатньо багатий досвід застосування судами цього покарання, у тому числі в державах колишнього соціалістичного табору (Чехія, Угорщина та ін.).

Згідно з ч. 1 ст. 56 КК «громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування» [2]. Цей вид покарання має строковий характер і застосовується у межах від 60 до 240 годин та відбувається не більш як 4 години на день [2, ч. 2 ст. 56], а щодо неповнолітніх – у межах від 30 до 120 годин з тривалістю виконання ними таких робіт не більш 2-х годин на день [2, ч. 1 ст. 100].

При заміні інших видів покарання громадськими роботами і складанні покарань за сукупністю злочинів або вироків строк громадських робіт також не може перевищувати 240 годин [2, ч. 2 ст. 70, ч. 2 ст. 71]. У той же час, при призначенні більш м'якого покарання, ніж те, що передбачено законом, або при заміні покарань на більш м'яке суд не

має права призначити таке покарання на менший строк, ніж 60 годин (для неповнолітнього – 30 годин) [2, ч. 1 ст. 69].

Громадські роботи, як альтернатива ув'язненню, полягають, як вже зазначалось, у безплатній праці засудженого на благо суспільства. Конкретні види таких робіт визначаються органами місцевого самоврядування. Ними можуть бути: прибирання вулиць, парків, скверів, інших територій, роботи з благоустрою населеного пункту, ремонту будівель, комунікацій, вантажно-розвантажувальні роботи, догляд за хворими, сільськогосподарські роботи, роботи по впорядкуванню лісів, озер, річок та інші роботи, що не потребують спеціальної підготовки чи певної кваліфікації [3, с. 136].

Головні виховні чинники цього покарання полягають:

- у його високій публічності. Особливою характеристикою є публічність при застосуванні таких покарань у невеликих населених пунктах, де зв'язки між громадянами мають високу ступінь гласності;

- обов'язку виконувати громадські роботи у вільній від основної роботи або навчання час;

- не престижність роботи, яка виконується і відсутність законно ухилитися від її виконання;

- залучені до виконання покарання органи місцевого самоврядування та господарчі суб'єкти;

- неприпустимість залучення засуджених до робіт, які б принижували їх честь і гідність;

- заміни покарання або не відбутої його частини більш м'яким покаранням на підставу закону України про амністію або акта про помилування [2, ст. 85].

На жаль необхідно констатувати, що у відсотковому співвідношенні громадські роботи к числу усіх покарань у кримінальному порядку в Україні займають не виправдано низьке місце. Так в 2007 р. судами Автономної Республіки Крим із загальної кількості 8743 засуджених к покаранню у вигляді громадських робіт було притягнуто 152, що склало лише 1,7%, а в 2008 р. з 9202 усіх засуджених – 241 або 2,6% [4]. Тобто ми спостерігаємо незначне зростання відсотка чисельності покарань к громадським роботам. Це пояснюється тим, що до ухвалення Закону від 15 квітня 2008 р. призначення громадських робіт передбачалося лише у 14-ти нормах КК України [3], а нині – у 36-ти [2].

Однак цього явно недостатньо. В кримінальному законодавстві України громадські роботи відсутні у нормах, що передбачають відповідальність за злочини проти громадської безпеки; безпеки виробництва; безпеки руху та експлуатації транспорту; проти громадського порядку та моральності; авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян; проти правосуддя та ін. За злочини у сфері господарської діяльності цей вид покарання має місце лише тільки у чотирьох нормах КК, за злочини проти довілля – тільки у двох, а за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення – тільки в одній (ч. 1 ст. 319 КК) [2].

Призначення громадських робіт у порядку ст. 69 КК (призначення більш м'якого покарання, ніж передбаченого законом), хоча достатньо активно застосовується судами, зокрема в Автономній Республіці Крим у 2008 р. з 241 засуджених к громадським роботам згідно зі ст. 69 КК було покарано 91 [5, с. 4], не вирішує проблему недостатнього застосування цього виду покарання у судовій практиці. Надто неефективно суди вирішують питання заміни не відбутої частини покарання у виді обмеження або позбавлення волі громадськими роботами у порядку ст.82 (заміна не відбутої частини покарання більш м'яким). У 2008 р. таке питання було вирішено тільки відносно 7-мі засуджених [5, с. 4]. На жаль набагато більше це питання вирішується відносно заміни не відбутої частини покарання виправними роботами.

Практика діяльності кримінально-виконавчих інспекцій УДДУПВП в АРК показує, що більш ефективним в питаннях виконання кримінальних покарань було б обмеження судами застосування ст. 75 КК (звільнення від відбування покарання з випробуванням) і підвищення ролі ст. 82 КК в частини громадських робіт. В 2008 р. в Автономній Республіці Крим судами згідно з ч. 5 ст. 53 КК (заміна несплаченої суми штрафу іншими покараннями) громадські роботи були призначені 10-м засудженим [5, с. 4].

В багатьох санкціях норм кримінального кодексу за скоєння злочинів невеликої тяжкості при альтернативі трьох-чотирьох покарань (штраф, виправні роботи, арешт, обмеження волі), тобто навіть при наявності більш м'яких видів покарань, ніж громадські роботи (штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю), цей вид покарання відсутній. Навіть призначення їх замість вказаних вище покарань було б, на наш погляд, більш доцільним. Інваліди 1-ої та 2-ої груп, вагітні жінки, особи, які досягли пенсійного віку, а також військовослужбовці строкової служби, к яким закон забороняє застосування цього покарання [2, ч.3 ст.56 КК], не займають значного відсотка в загальній кількості покарань в кримінальному порядку.

Викладене у даній статті дає підстави для висновку, що для відбування громадських робіт в містах, селищах та інших населених пунктах існує невичерпний обсяг роботи. Усі населені пункти та прилеглі території (сквери, лісопосадки, русла рік, поля та ін.) засмічені, причому сміття в багатьох місцях не збирається і не буде зібране в найближчий, а може і в віддалений час. Житлово-комунальні служби відверто не можуть вирішити цю проблему.

У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно доповнити покаранням у вигляді громадських робіт санкції ще у 242-х нормах Особливої частини Кримінального Кодексу України, а саме:

- за злочини проти життя та здоров'я особи (розд. II) – ч. 1 ст. 133, ч. 2 ст. 136, ст. 138, ч. 1 ст. 140, ч. 1 ст. 142, ч. 1 ст. 143, ч. 1 ст. 144 КК;
- за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (розд. IV) – ч. 1 ст. 154 КК;
- за злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (розд. V) – ч. 1 та 4 ст. 157, ч. 1, 2, 5, 7, 9, 10 та 11 ст. 158, ч. 1 та 2 ст. 159, ч. 1 та 2 ст. 159-1, ч. 1, 2 та 3 ст. 160, ч. 1 та 2 ст. 161, ч. 1 ст. 162, ч. 1 ст. 163, ст. 167, ч. 2 ст. 168, ст. 170, ч. 1 та 2 ст. 171, ч. 1 та 2 ст. 172, ч. 1 та 2 ст. 173, ч.

1 та 2 ст. 175, ч. 1, 2 та 3 ст. 176, ч. 1, 2 та 3 ст. 177, ст. 182, ч. 1 та 2 ст. 183, ч. 1 та 2 ст. 184 КК;

- за злочини проти власності (розд. VI) – ч. 1 ст. 188-1, ч. 2 ст. 190, ч. 1 ст. 191, ч. 2 ст. 192, ч. 1 ст. 194-1, ст. 196, ч. 1 та 3 ст. 197-1 КК;

- за злочини у сфері господарської діяльності (розд. VII) – ч. 1 ст. 200, ч. 1 та 2 ст. 202, ч. 1 ст. 203, ч. 1 ст. 203-1, ч. 1 та 2 ст. 204, ч. 1 ст. 205, ч. 1 ст. 206, ч. 1 ст. 207, ч. 1 ст. 208, ч. 1 та 2 ст. 209-1, ч. 1 ст. 210, ч. 1 ст. 211, ч. 1 та 2 ст. 212, ч. 1 та 2 ст. 212-1, ст. 214, ч. 1 та 2 ст. 216, ч. 1 та 2 ст. 217, ст. 218, 219, 220 та 221, ч. 1 ст. 222, ч. 1 та 2 ст. 223, ч. 2 ст. 225, ч. 2 ст. 226, ст. 227, ч. 1, 2 та 3 ст. 229, ст. 231 та 232, ч. 1 ст. 234, ст. 235 КК;

- за злочини проти довкілля (розд. VIII) – ч.1 ст.238, ч.1 ст.239, ч.1 ст.240, ч.1 ст.241, ч.1 ст.242, ч.ч.1 та 3 ст.243, ч.ч.1 та 2 ст.244, ст.246, ч.2 ст.248. ч.ч.1 та 2 ст.249, ст.ст.250 та 251, ч.1 ст.252, ч.1 ст.253, ст.254 КК;

- за злочини проти громадської безпеки (розд. IX) – ч.1 ст.258-2, ч.1 ст.259, ч.1 ст.265-1, ч.1 ст.267, ч.ч.1, 2 та 3 ст.267-1, ч.ч.1 та 2 ст.268, ч.1 ст.269, ч.1 ст.270 КК;

- за злочини проти безпеки виробництва (розд. X) – ч.1 ст.271, ч.1 ст.272, ч.1 ст.273, ч.ч.1 та 2 ст.275 КК;

- за злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту (розд. XI) – ч.1 ст.276, ч.1 ст.277, ч.1 ст.279, ч.1 ст.280, ч.1 ст.281, ч.1 ст.282, ч.1 ст.283, ст.ст.284 та 285, ч.1 ст.286, ч.1 ст.287, ст.288, ч.1 ст.289, ст.290, ч.1 ст.291, ч.1 ст.292 КК;

- за злочини проти громадського порядку та моральності (розд. XII) – ст.ст.293 та 295, ч.1 ст.296, ст.297, ч.1 ст.298, ч.1 ст.298-1, ч.ч.1 та 2 ст.299, ч.ч.1 та 2 ст.300. ч.ч.1 та 2 ст.301, ч.1 ст.302 КК;

- за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (розд. XIII) – ч.1 ст.309, ч.1 ст.310, ч.1 ст.311, ч.1 ст.312, ч.1 ст.313, ч.1 ст.318, ч.ч.1 та 2 ст.320, ч.ч.1 та 2 ст.321, ст.322, ч.1 ст.323, ст.325, ч.1 ст.326, ч.1 ст.327 КК;

- за злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації (розд. XIV) – ч.1 ст.333, ст.ст.334 та 335, ч.ч.1 та 2 ст.337 КК;

- за злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (розд. XV) – ч.ч.1 та 2 ст.338, ст.ст.339 та 340, ч.ч.1 та 2 ст.342, ч.1 ст.343, ч.ч.1 та 2 ст.344, ч.1 ст.345, ч.1 ст.347, ч.1 ст.350, ч.ч.1 та 2 ст.351, ч.1 ст.352, ст.ст.353 та 354, ч.1 ст.355, ст.356, ч.ч.1, 2 та 3 ст.357, ч.ч.1, 2 та 3 ст.358, ч.1 ст.359, ст.360 КК;

- за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (розд. XVI) – ч.1 ст.361, ч.1 ст.361-1, ч.2 ст.361-2, ч.1 ст.362, ст.363, ч.1 ст.363-1 КК;

- за злочини у сфері службової діяльності (розд. XVII) – ч.1 ст.364, ч.1 ст.365, ч.1 ст.366, ч.1 ст.367, ч.1 ст.369, ч.1 ст.370 КК;

- за злочини проти правосуддя (розд. XVIII) – ч.1 ст.374, ч.1 ст.376, ч.1 ст.377, ч.1 ст.381, ч.1 ст.382, ч.1 ст.383, ч.ч.1 та 2 ст.384, ч.1 ст.385, ст.386, ч.ч.1 та 2 ст.387, ч.ч.1 та 2 ст.388, ч.1 ст.389, ч.ч.1 та 2 ст.397, ч.1 ст.399 КК;

- за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (розд. XX) – ч.2 ст.444 та ст.445 КК.

Подальше дослідження даної проблематики може піти у напрямку відпрацювання питань більш ефективного використання даної можливості для поліпшення санітарного становища своїх територій.

Список літератури

1. Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 21. – Ст. 236.
2. Уголовный кодекс Украины от 05.04.2001. – Х. : ООО «Одиссей», 2008. – 312 с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка]. – К. : Дакор, 2008. – 1428 с.
4. Довідка Апеляційного Суду Автономної Республіки Крим о кількості засуджених судами по Автономній Республіці Крим за 2007-2008 р.р.
5. Довідка Управління Державного Департаменту України з питань виконання покарань в АР Крим про виконання покарання у виді громадських робіт співробітниками територіальних підрозділів КВІ УДДУПВП в АРК за 2008 р. – Сімферополь : УДДУПВП, 2009. – 4 с.

Григорьев А. Н., Соловьев Н. В. К вопросу назначения общественных работ, как вида наказания в уголовном законодательстве Украины / А. Н. Григорьев, Н. В. Соловьев // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия: Юридические науки. – 2010. – Т. 23 (62). № 1. 2010. – С. 269-273.

В статье авторы анализируют проблемы недостаточного применения судами наказания в виде общественных работ, приводятся статистические данные по Автономной Республике Крым.

Ключевые слова: общественные работы, наказания, осужденные, суды, уголовно-исполнительные инспекции, Уголовный Кодекс Украины.

Grigoriev A., Soloviev N. To the problems, concerning social works as the way (type) kind of punishment in the Criminal Code of Ukraine / A. Grigoriev, N. Soloviev // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2010. – Vol. 23 (62). № 1. 2010. – P. 269-273.

The article deals with the problems of lack of use of punishment in the way of community works by the courts. The static data, concerning the A R C also given here.

Keywords: community works, punishment, convicted courts, criminal -executive inspections, Criminal Code of Ukraine.

Надійшла до редакції 21.04.2010 р.